

P. Jáki Teodóz O.S.B.

A vallási néprajz a katolikus pap szemével

Városban, Győrött születtem, vagyis származásom néprajzi szempontból „flaszterműveltségű”, mint annyi más néprajzosnak.

P. Jáki Teodóz bencés szerzetes (Győr), a budapesti Lakatos Demeter Egyesület elnöke.

(Érdemes volna számba venni, hogy a néprajzosok milyen százalékban „falusiak” vagy „városiak”; és azt is, hogy a nagy többségében „falusi” születésű katolikus papságból mennyivel inkább a „városiak” foglalkoznak vallási néprajzzal.)

A Pannonhalmi Bencés Gimnázium legelső osztályában jártam.¹ Onnan léptem a bencés rendbe. A teológiát a rend hittudományi főiskoláján tanultam Pannonhalmán, majd a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán szereztem középiskolai énektanár és karvezető diplomát.

Pannonhalmán minket, 14 esztendő diákokat osztályfőnökünk három délután kivitt a 900 éves faluba, Nyalkára.² Délelőtt órákra jártunk, de feleltetés nem volt.

Nyalkán népmesét gyűjtöttünk és a község dűllőnevei után érdeklődtünk Tóth Gyuri bácsitól. Ő meghatottan mesélt nekünk Mátyás királyról és készségesen diktálta —csaknem negyedszázaddal a hivatalos összeírás előtt! — szülőfalujának minden dűllőnevét. Jellemző volt, hogy az öreg magyarnak mennyire jólesett, hogy a kis „olaszok”³ kíváncsiak voltak mesemondó tudományára, de az is, hogy a község akkori plébánosa azt mondta: „Jártak itt a kis gimnazisták Pannonhalmáról és hallgatták az öreg Tóth Gyuri hazudozásait.”

Osztályfőnököm, később Győrött a bencés gimnáziumban házfőnökgazgatóm lett dr. Danczi Villebald⁴, nyelvész és néprajzos, aki mindenben támogatta néprajzos törekvéseimet. Ő volt az, aki 1971-ben elsőként hívta meg —nagyszerű akadémiai beszámolója után— dr. Erdélyi Zsuzsannát Győrré (mi, győriek ezt így is tudjuk mondani: Győrré), hogy előadást tartson a bencés templomban „Boldogasszony Anyánk” címmel az archaikus népi imádságokról. Oly nagy volt a siker, hogy az egyházügyi főosztályvezető majd a nyakunkat törte mindhármunknak.⁵

Teológiai és népzenei tanulmányaim arra predestináltak, hogy a vallásos népénekekkel foglalkozzam.⁶ Gyűjtés közben a közvetlen környéken kívül el-

¹ A Pannonhalmi Bencés Gimnázium 1939-ben nyílt meg.

² A falu szerepel már Pannonhalma alapítólevelén Chimudi néven; a Szent László-kori birtokösszeíráson Himudi (Himód) néven mint Nelka a tatárjárás előtti oklevelekben.

³ A gimnáziumban heti 12 órában tanultuk az olasz nyelvet. Érettségi bizonyítványunk Olaszországban is érvényes.

⁴ Dr. Danczi József Villebald OSB (1910–1977).

⁵ Mindezek ellenére a következő nagykedden ismét rendeztünk Erdélyi Zsuzsannának előadást.

⁶ Variánsokkal együtt mintegy 3000 népéneket sikerült összegyűjtenem.

jutottam a szomszédos egyházmegyékbe; a Szlovákia nyugati részén élő magyarok közé is, jártam a burgenlandi, őrségi „székelyek” között; megcsodálhattam az aldunai székelyek énekeit. 29 alkalommal voltam Erdélyben, és ami a legcsodálatosabb volt: 14 találkozásom kint Moldvában a csángómagyarokkal. (Tizenötöt is mondhatnék: hiszen a pápalátogatás alkalmával 1000 csángó előtt miséztem és éneküket is vezethettem itt Budapesten.)⁷

Nem hallgathatom el két néprajzos kitüntető barátságát. Bálint Sándoré az egyik, aki Szegeden az alsóvárosi búcsún „ministránsom” volt, és bár nem lehettem egyetemi előadásainak hallgatója, igyekeztem minden szavát megjegyezni, ha találkozhattam vele.⁸ Dicseksem azzal, hogy dr. Domokos Pál Péter „édes testvérének” fogadott, éspedig azért, mert 14 alkalommal jártam Moldvában a csángómagyarok között, és ebből tízszer a diktatúra idején.⁹

Katolikus pap vagyok, de nincsen megbízatásom, hogy az Egyház vagy a paptestvérek nevében beszéljek. Valójában csak az egyik katolikus pap mondja el a véleményét és tanúskodik a vallási néprajz fontosságáról a katolikus pap számára.

Teológiai tanulmányai során a katolikus pap megtanulja (és később tanítja), hogy a vallás eredete és gyökere az ember eszes (szellemi) természetében van. Az intellektus háttérbe szorítása, de ugyanúgy az akarat, a megismert igazságot követni vágyó akarat lenézése, a vallásosságból az érzelmek kiiktatásának szándéka, de ugyanakkor az értelmi megismerést kísérő érzelmek felülértékelése éppen úgy távol áll a mi gondolkodásunktól, mint annyiféle evoluzionizmus vélekedése: egészen a napjainkban „fejre állt” marxizmusig, bolsevizmusig. Még kettő hozzátartozik a vallás, a vallásosság pszichológiai valóságához: az egyik a belső meggyőződés külső megnyilatkozása, a vallásos közösséghez tartozás a másik.

Az elmúlt 45 év lélekszorsvasztó és lélektikkasztó hatását itt most külön nem említem —idő hiányában—, pedig tengernyi tanulságot szolgáltatna! Ahogy egy csángómagyar diákomtól jól megtanultam egy hete: „Az a fontos, atya, hogy túl vagyunk rajta — az Isten segedelmével!”¹⁰

A vallási néprajz a katolikus pap számára: a Tanítás eredményességének egyik külső bizonyítéka, másképpen: egyik lehetősége annak, hogy a Tanítás hatását tudományosan felmérhesse.

⁷ Pontosabban: 1991. aug. 16-án Budapesten a Szent Kereszt templomban 6600 csángómagyar előtt; 17-én Esztergomban a bazilikában 600 előtt és 18-án a budapesti Szent István bazilikában 1000 csángó előtt.

⁸ Egy alkalommal hosszan beszélgettünk Erdélyi Zsuzsanna gyűjtéséről, és közben többször így mondtam: „archaikus népi ima”. Egyszerre csak megszólalt Sándor bácsi: „Legalább te ne monddad így: ima, hanem monddjál imádságot.”

⁹ Minden moldvai utam előtt tanácsot kértem Péter bácsitól, és imádságát kértem utam sikerére. Visszaérkezésem után hosszan beszámoltam neki.

¹⁰ A jövőről sosem beszélnek anélkül, hogy hozzá ne tennék a moldvai csángómagyarok és az erdélyi székelyek: „Isten segedelmével!” vagy „Segítsen az Isten!” vagy így is: „Ha Isten akaránya!” — Voltaképpen komolyan megélik Szent Jakab apostol figyelmeztetését, amelyet levelelnek 4. fejezetében a 15. versben ír: „Ha az Úr akarja és élünk, ezt vagy azt fogjuk tenni.”

Gyakorlatilag a katolikus pap a vallási néprajzból tanulja meg, hogy

1. saját édesanyja milyen szép és értékes archaikus népi imádságokat tud (és talán még imádkozik is) anélkül, hogy pap fia sejtene azt.

Bár itt most általánosítottam, mert csak saját 97 éves édesanyámról és rólam van szó. Édesanyám olyan imádságot tud, melyet 1902-ben tanult 80 éves öreganyjától, aki meg szintén 80 éves öreganyjától tanulta — úgy 1830 körül a Sopron megyei Szilban.¹¹

„Én lefekszem én ágyamba,
mint Krisztus a koporsóba.

Három angyal áll mellettem:
egyik őriz, másik vigyáz,
a harmadik a lelkemet várja.

Éjfél tájban szól a kakas,
Máriát kiáltja:

‘Kelj föl, Mária!

Megölték szent Fiadat,

keresztre feszítették,

hét csöpp vére lecsöppent,

az angyalok fölszedték,

Krisztus elébe vitték.¹²

Aki ezt az imádságot reggel-este elmondja,
hét fő bűne megbocsájtatik.”

A katolikus pap a vallási néprajzból tanulja meg, hogy

2. a nép imádságok ígéretei („Aki ezt az imádságot reggel-este elmondja, hét fő bűne megbocsájtatik.”) csak azt akarják jelenteni, amit minden pap tanít a tökéletes bánatról, vagyis mikor Isten iránti szeretetből bánja bűneit a hívő ember, és nem csak a pokoltól való félelemből, akkor arra a bánatra Isten eltörli a megbánt bűnöket.

Sokszor előfordul ugyanis, hogy katolikus papok tiltották ezeket az imádságokat, egyrészt, mert félreértették az „ígéreteket”, másrészt mert féltek, hogy nem általuk tanított imádságokat is szívesen mondanak híveik, nem gondolva meg, hogy feltételezhetően több évszázados népi imádságainknak kiindulásánál papok is közreműködhettek, sőt talán még őket is jószágos lelkű édesanyjuk tanította meg rájuk.

A katolikus pap a vallási néprajzból tanulja meg, hogy

3. az archaikus népi imádságok szinte csak katolikusok között gyűjthetők, és mert szeretik őket, tovább is adják szeretteiknek. Ezeknek az imádságoknak sajátos lelkisége a legszorosabb kapcsolatban áll a catholicummal, néha még a szomszédos protestáns testvérek „szent irigysége” is kíséri.

¹¹ Adatközlő: Jáki Imréné, sz. Szabó Etelka.

¹² Ez ugyan így félreérthetően hangzik, de nem akar más lenni, mint „Isten, a Mennyei Atya”, helyette mondja: „Jézus Krisztus”.

A katolikus pap a néprajzostól tanulja meg, hogy

4. ezek az archaikus népi imádságok a népköltészet magaslatain járnak, és ezért kiállják a legigényesebb értékelés próbáját is.

Hasonlatban Sötér István írja a néballadáról: „Csak legnagyobb költőink legihletettebb pillanataikban tudtak néballada értékű költeményt alkotni.”¹³ Ugyanígy népi imádságaink alkotói egyszerre voltak rangos költők és nagy imádkozók. Az is megadatott nekik, hogy szívük mélyén megőrizték (Lk 2,52) egyházuk tanítását.

A katolikus pap a néprajzostól tanulja meg, hogy

5. azért maradhatott meg a néprajzosok gyűjtőmunkája számára az a több tízezer népi imádság-gazdagság, mert a katolikus papok nem értékelve azokat, nem is gyűjtötték.

Pedig nem kis dicsőség lett volna, ha lekipásztorkodás közben minden faluról származó pap legalább a saját édesanyja népi imádságát fölgyűjtötte volna, pl. az egyházmegyei vagy rendi lelkiségi gyűjtemények számára. Ezt még a pártállam nyomásának kitéve is megtehették volna. Akik meg nem faluról származnak, vagy konvertitáknak számítanak a papok közül, azok pedig —velem együtt— ebből a gyűjteményből pótolhattuk volna, amit nem tanítottak meg nekünk a papi fölkészülés éve alatt.

A katolikus pap a népi vallásosságból tanulhatja meg

6. azt a mintegy 100 népéneket (= magyar egyházi éneket), mely az SzVU legértékesebb énekeivel egyenértékű, bár abban nem szerepel; de az új népénektár, az Éneklő Egyház már erre a százra is épít.

Ez a szövegében és dallamában, sőt liturgikus alkalmazhatóságában is értékes mintegy száz népének országosan ismert, kedvelt, és mivel kedvelt, variánsaiban él. Ez utóbbi pedig azt jelenti, hogy a hívő közösség a saját dallamával/szövegével énekl. Egyetlen imádkozva éneklő közösség sem mondhat le —főként nem mondhatják le őket!— saját értékes, sokszor évszázados változataiknak énekléséről.

A katolikus pap a néprajzostól tanulhatja meg, hogy

7. a katolikus éneklő közösségek nem német korálstílusban, hanem mindig parlando jelleggel és nagyon sokszor zenei díszítésekkel is énekelnek.

Ez akkor figyelhető meg a legvilágosabban, mikor a kántor és a pap a szertartás után hazamegy, a hívek legbuzgóbbjai pedig ottmaradnak, és nem kis ideig énekelve tovább imádkoznak. Ilyenkor észrevehető az is, hogy az orgona (= organista) kíséretével nemegyszer gátolja a hívek énekének szárnyalását.

Fokozottan áll ez búcsújáró helyekre, ahol pap-kántori vezetés nélkül is tudnak egész éjjel szívesen imádkozni-énekelni a magyar hívek.

Hozzájárul még az is, hogy a népzene-tudomány könnyen bizonyítja, hogy a már összegyűjtött 200 ezer népdal (= világi szövegű) többségében parlando (elbeszélő) jellegű, az eddig gyűjtött 12 ezer népének (= vallásos szövegű) pe-

¹³ Sötér István írja Arany János balladájáról szóló tanulmányának bevezetésében.

dig mind, kivétel nélkül parlando jellegű, tehát nem a németek koráléneklési stílusát utánozza.

A katolikus pap a néprajzostól tanulja meg, hogy

8. mit veszített a katolikus nép lelkisége a temetői halottasházak megépítésével. Az örök életre készülődés gyönyörű lelkigyakorlata szűnt meg a halottvirrasztás szent szokásának gyakorlati eltörlésével.

Moldvában a közel 300 ezer csángómagyar szülőföldjén a temetés előtt három éjjel virrasztanak; ha a temetés péntekre esett volna, mivel ők pénteken — Jézus Krisztus temetésére gondolva — nem temetnek, olyankor a virrasztás négy éjjelen keresztül tart, és csak szombaton viszik ki a temetőbe elhantolni a koporsót. A mi vidékünkön még ma is emlékeznek rá, hogy ki volt az utolsó, akit még háztól temettek, és ki az első, akit már a halottasházból.

Csodálatos véletlen, hogy Lajtha László két munkatársával, Erdélyi Zsuzsannával és Tóth Margittal a 24. órában, az 50-es évek elején, legalább a Sopron megyei virrasztóénekeket összegyűjtötte és kiadta. A temetői halottasházak megépíttetése óta nemcsak a virrasztóénekek mentek feledésbe, hanem azok iránt is csökkent az imádságos emlékezés, „akik a hit jelével előttünk távoztak el az élők sorából és a béke álmát alusszák”.¹⁴

(Természetesen az egészségügyi szempontok miatt, amelyek kötelezővé tették ezeknek megépítését, nem minket terhel a felelősség. Azért azonban bennünket, hogy az elmaradt halottvirrasztást oly kevés helyen próbálták némiképpen pótolni. Tisztelet a kivételnek! [Pl. Balatoncsicsó híveinek!])

A katolikus pap a vallási néprajzból tanulja meg, hogy

9. a nagycsütörtöki és nagypénteki Jézus-virrasztás népünk vallásos gyakorlatában nem redukálódott egy órára, arra a minimumra, amelyet Jézus is elvárt volna tanítványaitól (Mk 14,37), hanem hajnalig tartott. Tudunk olyan falvakról, ahol a húsvétra sütő-főző asszonyok, ha előbb nem, de éjjel 3-kor elstettek még a templomba virrasztani.

A katolikus pap a vallási néprajzból tanulja meg, hogy

10. falvainkban él még a nagyszombat éjjel-húsvét hajnali Krisztus-keresés szent emléke.

A Győr megyei Kunszigeten még a gyakorlata is!

1992-ben húsvétvasárnap (a nyári időszámítás miatt) hajnali fél 5-kor kezdődött. Csaknem ötszázan vettünk részt rajta, pedig a falu lakossága éppen csak meghaladja az 1100-at.

Három részből áll a kunszigeti Krisztus-keresés:

a.) körmenet a templomkeresztől a felsőkeresztig (nagypéntek) — b.) a felsőkeresztől a temetőkeresztig (nagyszombat) — c.) a temetőkeresztől vissza a templomkeresztig (húsvétvasárnap).¹⁵

¹⁴ Részlet a szentmise római kánonjának a megholtakért mondott imádságából.

¹⁵ Nyomatásban (kották nélkül) in: *Kisalföldi Kalendárium 1986.*; kottával in *JEL 1991/2.*

E szokás évszázados lehet Kunszigeten és a falu hívei szépen ragaszkodnak hozzá: sok gyermek is ott van a még több felnőtt mellett. Nem a pap buzgósága tartotta meg (bár ő is részt vesz rajta, de csak hívőként), hanem az előénekes bácsik és nénik vezetésével a kunszigeti hívő katolikus nép.

Danczi Villebald jótanácsa megemlítendő itt: nem kell minden népi ájtatossági alkalmon ottlennie a papnak; elég, ha biztatja rá híveit, mert tekintélye alapján olyankor is befolyásolná az előimádkozót/előénekest, amikor arra nincsen szükség.

A katolikus pap a néprajzostól tanulja meg, hogy

11. bizonyos egyházi hivatalos rendelkezések végrehajtásában mekkora bölcsesség kívántatik meg a paptól pl. a passió-éneklésben, mert különben nemcsak a lelki kultúra látja kárát, de még botrány is bekövetkezhet. A következő felvidéki, szlovákiai eset okulásul szolgálhat.

A falusi, templomi népi kórusokat a passió éneklése hívta létre és tartotta meg a szlovákiai magyarok között. A megújított liturgia szerint virágvasárnapon egymást követi a három szinoptikus passiója: Máté, Márk és Lukács, háromévenként. De a magyarság egész történetében virágvasárnapon mindig a Máté passiót énekeltek. A másik kettőre sem hangban, sem kottában nem voltak fölkészülve. Sőt Nagymácsédon, a Galánta melletti faluban oly módon szokták előadni, hogy a turba mondatait az egész nép a gyermekekkel együtt gyönyörűen énekelte. A másik faluban, Vágán pedig a középkori esztergomi moll-passióra utaló dallamon zengték a passiókat.

Elközelgett húsvét 1968-ban és a Felvidéken néhányan kitalálták, hogy „pápábbak lesznek a szlovákoknál” és kiadták a parancsot, hogy inkább olvassák a Márk passiót, semmint énekeljék a Mátéét. Így is történt, vagy pedig úgy, hogy a plébános leutazott Pestre, megszerezte a frissen kiadott Máté-félét és azt három kislánnyal előadta. Majd a harmadik évben is: a Lukács passiót. A hívek értetlenül, botránkozva figyelték az egészet, hát még a népi kórus mellőzött tagjai.

A kész botrányt még fokozta, hogy visszatérve az „A” év, az egyházi vezető össze akarta hívni a templomi kórust. Mire azok megmondták neki: ha jó volt a plébánosnak két éven át a kislányok hangja, meg a saját Jézus-szólama, akkor legyen az továbbra is. A szlovákiai templomi, népi, magyar kórusok több, mint a fele a hivatalos rendelkezések bölcsnek éppen nem mondható végrehajtása miatt megszűnt!

Ezért tanítja az új Római Katolikus Népe néktár, az Éneklő Egyház: „Ha a passiót énekeljük, bármelyik évben választhatjuk a hagyományos Máté passiót.”¹⁶

A katolikus pap a néprajzostól tanulja meg, hogy

12. az előénekes és -imádkozó szentemberek és szentasszonyok mélységesen mély lelki tudománya a lelkipásztorkodás egyik nagy segítsége (lehetne).

¹⁶ *Éneklő Egyház*. Budapest 1991.; 3. kiadás, 1399.

A néprajzosok közül többen foglalkoznak ezeknek szent tudományával, és birtokosaik sokszor a néprajzostól kapják meg azt a vigasztaló biztosságot, amely áldozatos munkájukhoz nagyon fontos. Az a megbecsülés, amelyet a szentemberek és szentasszonyok a néprajzostól kapnak, kárpótolja őket a sokféle értetlenségért, mely buzgó működésük közben éri őket.

A katolikus pap a néprajzostól tanulja meg, hogy

13. magyar katolikus népünk — minden látszat és láttatás ellenére — nemcsak szépen, hanem gyönyörűen és szívesen zoltározik.

Pedig már történtek kísérletek, hogy

a.) a népdalt „zoltárosítsák” vagy a zoltárt „népdalosítsák” (v. ö. „Népdalzóltárok”, mint a liturgikus megújulás —remélhetőleg!— utolsó „szamárköhögése”). Pedig Kodály tanítja, hogy bizonyos népdalainkban „valami általánosabb, nemzet feletti, ősi recitáló-formula él ..., mert ... alig méríthették akár a keresztény, akár a zsidó egyház liturgikus zoltáránekeiből, ahol máig nagy szerepe van”.¹⁷

Azzal is kísérleteznek, hogy

b.) a zoltárokat népénekre redukálják mondván: magyar népünk nem tud zoltározni. A valóság pedig az, hogy éppen abból az esperesi kerületből gyűjtötték a népzene kutatók a legszebb, sajátosan magyar zoltárdallamokat, ahol a fenti észrevétel megfogalmazódott. „1945-ig virágzó magyar nyelvű vesperás-kultúránk volt, és ma már semmi sincs belőle!” — panaszkodott 1982-ben dr. Jakab Antal, Erdély püspöke. A Sopron megyei Oslí kegyhely népi vesperása nemzetközi zenei csoda: évenként tízszer (!) magyarul zoltároznak a magyarok! A 70-es évek végén megrendülten hallgatta ezt Bálint Sándor Osliban. Az erdélyi vesperás-tragédia nálunk is bekövetkezett a háború utáni idő pártállami léleksorvasztásában.

„Kísérletként” el tudnák képzelni egyesek, hogy

c.) ahogyan elhagyták Alcsíkban a halotti matutinum —három zoltáros— éneklését, elhagyhatnák Felcsíkban is. De nem hagyhatják el! A felcsíki székelek nagyobb dicsőségére!

Megpróbálkoznak azzal, hogy

d.) „új zenei nyelven” üdvözlégyet „zenecserezzenek”, mikor Erdélyben a székelyek és Moldvában a csángómagyarok zoltárdallamon tudják a Szűzanya közbenjárását kérni. Az Éneklő Egyházból az egész magyarság megtanulhatná (351. ének); akárcsak az asztali áldást (352. ének) szintén zoltárdallamon.

A katolikus pap a néprajzostól tanulja meg, hogy

14. a népéneknek bizonyos fajtájában —a 4 + 6 tagolódású tíz szótagos sorokban— középkori gregorián himnuszritmus él tovább.

„Ez a ritmus néhány igen elterjedt egyházi énekünk révén is hathatott a népre.” Ez Kodály megállapítása¹⁸, amelynek tanulsága nem valósult meg

¹⁷ Kodály Zoltán: *A magyar népzene*. Budapest 1969., 9. kiadás, 36.

¹⁸ Kodály i. m. 99.

a SzVU-ban, viszont él az Éneklő Egyházban. (Pl. Angyaloknak Nagyságos Asszonya [232. ének], Felvitetett magos mennyországba [283. ének] erdélyi dallama és még néhány egyházi ének.)¹⁹

A katolikus pap a néprajzostól tanulja meg, hogy

15. népünk a felező ősi nyolcas mintájára tagolja a nyolc szótagos sorokat népekeinkben, és nem riasztja szívből fakadó énekét 4/4-be. Sőt még díszíti is, mégpedig szeretetből teszi, ahogyan a jó édesanya díszíti kislányát.

A 15 megállapítás után még három a katolikus pap szemével, ahogy a vallási néprajztudományra tekint.

1. Néhány éve még minden egyes alkalommal meg kellett „védenie” a vallási néprajzosnak kutatási eredményeit az akkor kötelezően kényszerített „ideológia” elvei szerint. Ha sikerült, akkor nyugodtabban dolgozhatott tovább. A legegyszerűbb és legkönnyebb megoldás az volt, ha a keresztény gyűjtési adataira pogány eredetet és magyarázatot erőltetett. Ha a kereszténységet csak szinkretista eredménynek tartotta a néprajzos, akkor kevesebb baja lett.

De most már megszűnőben van ez a „látásmód”. Az eredmények igazolhatják magukat. Aki fölkeres az adatokat, az, ha tudja, magyarázhatja is.

Az emberről szóló katolikus tanítás, amely vallja a Teremtőt és vallja az eredeti bűn miatt a Megváltó eljövételének szükségességét, és amelyik tanítás a Megszentelő Lelket is hittel vallja, egyszerűsíteni fogja még a vallási néprajztudomány irányát is: az Isten egyenesen fölfelé és az örökkévalóságot mutató távlatával nézheti a vallásban élő ember minden megnyilvánulását.

2. Ezt a tudományágot elég sokan művelik a protestáns vallású tudósok közül. Gondolom, óhatatlanul észreveszik, hogy protestánsok közötti gyűjtőmunkájuk adataiból szép számmal előkerülnek olyanok, melyek az 1500-as évek előtti időből származnak.

Találnak olyanokat is, amelyeket az ő hivatalos egyházuk azóta is tilt, vagy legalábbis nem néz jó szemmel, és mégis gyűjthető adat marad a protestáns hívek között máig is. (Pl. lutheránus várandós asszony Mária képe/szobra előtt imádkozik katolikus templomban...)

3. De mindez akkor a legelgondolkoztatóbb egy (vagy az egyik) katolikus pap számára, mikor a protestáns néprajzkutató már csak a katolikusoknál megtalálható —szép, értékes— adatot talál, amelyet a protestáns egyházak elhagytak és elhagytak.

Mindenesetre az ökumenizmusnak egyre erősödő gondolata a néphagyomány megbecsülése révén csak új lendületet kaphat.

Ennyit és nem többet a kapott téma alapján. A Tanításhoz és annak megéléséhez a vallási néprajztudomány is hozzáadhatja eredményeit és együtt szolgálhatja az Isternek az emberről alkotott tervét!

¹⁹ Éneklő Egyház: 11. "12." 68. 95. 191. 203. 253. 309. 348. 358.